

Қазақстан Республикасында тұратын АИТВ-мен өмір сүретін шетелдік мигранттардың санын және олардың АИТВ-ға байланысты қызметтерге қажеттіліктерін бағалау

– Аналитикалық жазба –

Бұл аналитикалық жазба Қазақстан Республикасында АИТВ-мен өмір сүретін шетелдік мигранттардың және халықтың негізгі топтары (НТ) өкілдерінің санын бағалауға, сондай-ақ мигранттардың АИТВ-инфекциясының алдын алу және емдеу қызметтеріне қол жеткізуіндегі кедергілерді талдауға арналған. Талдаудың негізгі назары Шығыс Еуропа және Орталық Азия (ШЕА) өңірінің төрт елінен келген мигранттарға бағытталған: Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан және Өзбекстан.

Аталған елдер (Тәжікстанды қоспағанда) Қазақстанмен ортақ шекараға ие және дәл осы елдерден мигранттардың негізгі легі келеді. Сонымен қатар Қырғызстаннан, Өзбекстаннан және Тәжікстаннан келетін еңбек мигранттарының санының арту үрдісі байқалады.

Талдау экспресс-бағалау әдістемесін пайдалана отырып жүргізілді. Бұл әдіс кабинеттік талдау мен жартылай құрылымданған сұхбаттарды біріктіреді.

Кабинеттік бөлімде шығу елдеріндегі АИТВ таралуы мен халықтың негізгі осал топтарының саны туралы деректер Қазақстандағы мигранттар жөніндегі мәліметтермен салыстырылды. Сондай-ақ есепке алынбау және мигранттардың жоғары мобильділігі факторларын ескере отырып, АИТВ-мен өмір сүретін адамдардың (АӨСА) ықтимал саны есептелді.

Мигранттармен, үкіметтік емес ұйымдар мен мемлекеттік мекемелердің сарапшыларымен жүргізілген сұхбаттар (N=16) нақты миграциялық тәжірибелерді, тестілеу мен емдеуге қол жеткізу ерекшеліктерін, сондай-ақ осалдықтың әлеуметтік детерминанттарын нақтылауға мүмкіндік берді.

Контекст

Қазақстандағы көші-қон процестері динамикалық және әркелкі сипатта қалып отыр. Өзбекстаннан, Қырғызстаннан және Тәжікстаннан келген мигранттарға көші-қон тәжірибелерінің едәуір әртүрлілігі тән: маятниктік көші-қон, маусымдық орын ауыстырулар және құжаттары рәсімделмеген жұмысшылардың жоғары үлесі. Мұның барлығы көші-қон ауқымын бағалауды айтарлықтай қиындатады. Өзбекстанның Көші-қон агенттігінің деректері бойынша, Қазақстанда жүрген осы ел азаматтарының саны ресми статистикада көрсетілген көрсеткіштен айтарлықтай жоғары болуы мүмкін.

Сол сияқты Қазақстанның еңбек нарығымен жұмыс істейтін талдау орталықтарының бағалаулары Қырғызстан мен Тәжікстаннан келген мигранттардың саны ресми деректерде көрсетілгеннен едәуір жоғары екенін көрсетеді. 2022 жылдан кейін Ресейден келетін мигранттар ағыны күрт артты. Олардың көпшілігі Қазақстанды уақытша баспана немесе транзиттік пункт ретінде қарастырады. Бұл топта негізінен жас ер адамдар басым, бұл олардың эпидемиологиялық құрылымына айтарлықтай әсер етеді.

Талдау нәтижелері

Толық көші-қон статистикасына қол жеткізудің шектеулі болуына байланысты мигранттар контингентін (белгілі бір уақыттағы саны мен құрамын) дәл бағалау қиын болып қала береді. Мәселен, 2025 жылдың ортасындағы жағдай бойынша Қазақстанда шамамен 212 мың шетел азаматы тұрақты тұрады, ал 430 мың шетелдік уақытша тұруға рұқсатқа (РВП) ие. Осылайша, жалпы саны шамамен 642 мың адамды құрайды.

Қазақстан аумағындағы құжаттары рәсімделмеген мигранттардың саны немесе маятниктік көші-қонға тартылған әрі ұзақ уақыт Қазақстан аумағында болатын адамдар туралы сенімді бағалар қазіргі уақытта қолжетімсіз. Сонымен қатар, бұл кіші топ та эпидемиялық процестерге елеулі үлес қосуы мүмкін.

Мигранттар арасындағы АИТВ-мен өмір сүретін адамдардың (АӨСА) санын бағалау ресми тіркелген жағдайлармен салыстырғанда айтарлықтай жоғары көрсеткіштерді көрсетеді. Жалпы алғанда, Қазақстанда негізгі төрт елден (Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан, Өзбекстан) келген шамамен 800–900 АӨСА-мигрант тұруы мүмкін, ал бағалаудың жоғарғы шегі 1600 адамнан асады.

Өзбекстан азаматтары үшін Қазақстанда тұратын АИТВ-мен өмір сүретін мигранттардың болжамды саны 79–806 адамды, Тәжікстан азаматтары үшін 93

адамға дейін, ал Қырғызстан азаматтары үшін шамамен 131 адамға дейін деп бағаланады.

Ресейден келген АИТВ-мен өмір сүретін мигранттар үшін бұл көрсеткіш 216–818 адам аралығында деп бағаланады.

Жүргізілген есептеулерге сәйкес, зерттелген төрт елден келген АИТВ-мен өмір сүретін адамдардың (АӨСА) болжамды саны жоғарғы бағалау бойынша шамамен 1850 адамды құрауы мүмкін (оның ішінде 1600-ден астамы тек Ресей мен Өзбекстан азаматтарына тиесілі).

Бұл төрт ел бойынша алынған бағалау Қазақстан Республикасында жүрген шетелдік мигранттар арасындағы АӨСА жөніндегі көші-қон қызметінің ресми деректерінен жоғары. Аталған санға АИТВ мәртебесі белгілі болғанымен, Қазақстанда тестілеуден өтпеген адамдар да, сондай-ақ өзінің оң мәртебесін білмейтін АӨСА да кіреді.

Сонымен қатар, жаңадан анықталған жағдайлар статистикасы бойынша басқа елдердің үлесіне (бақылау жылына байланысты) 12–20% тиесілі. Осыған байланысты Қазақстан аумағында АИТВ-мен өмір сүретін тағы шамамен 250–450 мигрант болуы мүмкін.

Халықтың негізгі топтарына (НТ) жататын мигранттар осалдықтың қосымша маңызды сегментін құрайды. Өзбекстаннан келген мигранттар арасында секс-қызметкерлер, инъекциялық есірткі қолданатын адамдар (ИЕҚА) және ер адамдармен жыныстық қатынасқа түсетін ер адамдар (МСМ) айтарлықтай байқалады.

Көптеген НТ өкілдері үшін Қазақстан шығу елдерімен салыстырғанда анағұрлым қауіпсіз кеңістік ретінде қабылданады. Ресейден келген мигранттар арасында әсіресе МСМ өкілдері айқын көрінеді, бұл олардың шығу еліндегі ығыстырушы факторлармен байланысты.

Негізгі топтарға жататын мигранттардың саны бойынша егжей-тегжейлі есептеулер осы есептің 23-бетінде келтірілген.

Осалдықтың негізгі әлеуметтік детерминанттарына құжаттарының болмауы, депортациядан қорқу, тұрақты жұмыстың болмауы, АИТВ және оның алдын алу шаралары туралы, сондай-ақ Қазақстандағы АИТВ бойынша көмек көрсету жүйесі туралы ақпараттың жеткіліксіздігі жатады.

Сонымен қатар, мигранттардың белгілі бір бөлігі үшін өз денсаулығы туралы мәліметтердің және халықтың негізгі топтарына (НТ) жататынының ашылып қалуынан қорқу тән. Бұл қорқыныш әрі тұрған елінде, әрі шыққан елінде байқалады. Бұған қоса тілдік кедергілер де маңызды рөл атқарады.

Осындай жағдайларда денсаулыққа қамқорлық жасау көбіне екінші кезекке шегеріледі, ал профилактика мен емдеу қызметтеріне қол жеткізу шектеулі күйінде қалады.

Тұруға ықтиярхаты (ВНЖ) жоқ мигранттар үшін антиретровирустық терапияға (АРТ) қолжетімділік стандартталмаған және әртүрлі форматтарда жүзеге асырылуы мүмкін. Қазіргі уақытта ол Жаһандық қор қолдайтын бағдарламалар, үкіметтік емес ұйымдар басқаратын «көмек жинақтары» немесе өз елдерінен дәрі-дәрмектерді жеткізу сияқты әртүрлі арнайы форматтарға сүйенеді.

Іс жүзінде терапияға қол жеткізу көбіне жеке бастамаларға, әлеуметтік дағдыларға және үкіметтік емес ұйымдармен (ҮЕҰ) байланыстарға тәуелді.

ВНЖ иелері үшін депортация қолданылмайтынына және тегін медициналық көмек алу құқығы бар екеніне қарамастан, талдау көрсеткендей, міндетті АИТВ тестілеуі, сондай-ақ мигранттар мен кейбір мамандар арасында оң нәтижелі тест ВНЖ алуға кедергі келтіреді деген түсінік АИТВ-позитивті мигранттардың бір бөлігінің заңдастырылуына тосқауыл болып отыр.

Қазақстанда уақытша тұратын АИТВ жұқтырған жүкті шетелдік әйелдер анадан балаға жұғу қаупіне байланысты ерекше осал топты құрайды.

Іс жүзінде елде жүктіліктің ерте кезеңдерінде терапия беру мүмкіндіктері қарастырылып жатқанымен, заңнамаға сәйкес жүкті шетелдік әйелдер антиретровирустық терапияны тек босандыру кезеңінде ғана алады.

Олардың үздіксіз емделуге қол жеткізуін қамтамасыз ету адам құқықтары мен қоғамдық денсаулық сақтаудың маңызды талабы болып табылады.

Ұсыныстар

- Мемлекеттік органдарға: Мигранттарға арналған жеке денсаулық сақтау бағдарламаларын әзірлеу, АИТВ мәртебесіне байланысты тұруға рұқсат беруден бас тартудың (шынайы немесе болжамды) тәжірибесін жою және тестілеу және алдын алу қызметтерін кеңейту. Негізгі популяцияларды жақсы бақылау үшін үкіметтік емес ұйымдардың деректерін біріктіру арқылы көші-қон туралы деректерді жинауды жақсарту.
- Халықаралық донорлық қауымдастыққа: Тұруға рұқсаты жоқ мигранттарды қамтуды кеңейту, хабардарлық бағдарламаларын күшейту және жүкті әйелдерге шұғыл назар аударып, шетелдік азаматтар үшін тұрақты АРТ жеткізу тізбегін құру.

Шектеулер

Ұсынылған талдаудың шектеулеріне көші-қон деректерінің толық болмауы, бірқатар елдер бойынша эпидемиологиялық бағалаулардың жоқтығы және жалпы алынған деректер көлемінің шектеулілігі жатады.

Алайда алынған нәтижелер өзара үйлесімді және Қазақстан Республикасындағы АИТВ эпидемиясы контекстінде мигранттардың маңыздылығын, сондай-ақ мигранттардың АИТВ-ға байланысты қызметтерге қолжетімділігін нығайту үшін жүйелі шаралар қабылдау қажеттігін айқындайды.

Шолудың толық нұсқасы қосымшаларымен бірге www.migrationhealth.group сайтында орыс тілінде қолжетімді.